

b) Opdracht op jouw school:

Ga eens in gesprek met twee willekeurige leerlingen uit jouw klas en breng in kaart *wat* leerlingen lezen (tekstsoorten/onderwerpen), *waarom* ze lezen (leesdoelen) en *hoe* ze lezen (leesaanpak). Vooral het dagelijkse lezen is interessant (bijv. op hun telefoon, tijdens het gamen, sociale media, etc.). Wat valt je op? Hoe hoog leggen de leerlingen de lat tijdens het lezen van de teksten?

Verwerkingsvragen bij kennisclip cognitieve processen

Bekijk nu de kennisclip *Cognitieve processen bij lezen* (via:

https://video.uva.nl/media/Kennisclip+Cognitieve+Processen+bij+Begrijpend+Lezen/0_7i2rxlgz).

Onderstaande vragen helpen je om je eigen begrip van de inhoud van de kennisclip te monitoren.

1. In de kennisclip worden enkele kernbegrippen besproken die belangrijk zijn als het gaat om cognitieve processen bij begrijpend lezen (te herkennen doordat ze in het rood gepresenteerd worden). Licht die kernbegrippen in eigen woorden toe. Doe dit alleen of in tweetallen.
 - i. Coherente mentale representatie
 - ii. Actieve cognitieve processen
 - iii. Passieve cognitieve processen
 - iv. Standaard voor coherentie (laag/hog)

2. In de kennisclip wordt aangegeven dat de standaard voor coherentie afhangt van het leesdoel en van de leerling.
 - a. Welk leesdoel stellen leerlingen zichzelf bij de ‘traditionele’ wijze van leesvaardigheidsonderwijs, wanneer leerlingen een tekst krijgen en vragen beantwoorden? Vul daarvoor eventueel de volgende zin aan: *ik lees (als leerling) deze tekst omdat ik ...*
 - b. Tot welke leesaanpak leidt het leesdoel vervolgens? Lezen leerlingen de gehele tekst van boven naar beneden of lezen ze slechts stukjes? En is die leesaanpak de gewenste leesaanpak of niet?
 - c. Leidt het leesdoel bij antwoord a tot een hoge of lage standaard voor coherentie bij leerlingen? En waarom denk je dat?
 - d. Welke (andere) manieren ken jij om de standaard voor coherentie bij leerlingen zo hoog mogelijk te leggen (denk daarbij aan vakdidactische principes, werkvormen, lesmaterialen, etc.)?

Toepassing op een leestaak

Aan het einde van de kennisclip over cognitieve processen wordt als tip gegeven om als docent ‘de leerling te helpen de lat hoog te leggen’ en om de tekst ‘samen te lezen en hardop denkend voor te doen waar en wanneer je verbanden legt en waar je eigen kennis inzet’.

Bestudeer een leesvaardigheidsoopdracht uit jouw leesonderwijs en beantwoord/bespreek de antwoorden op onderstaande vragen.

- a. Wat is het leesdoel van de door jullie gekozen leesvaardigheidsoopdracht? Vul daarvoor eventueel de volgende zin aan: *ik lees (als leerling) deze tekst omdat ik ...*
- b. In hoeverre hebben de leerlingen de inhoud van de tekst nodig om dat leesdoel te behalen? Moeten ze de inhoud van een tekst echt doorgronden, of hoeft dat niet?
- c. Leidt dat leesdoel tot een streven naar een lage of hoge standaard voor coherentie? En welke leesaanpak volgt daaruit? Dus: hoe gaat een leerling de tekst vervolgens lezen?
- d. Welke aspecten van het leesproces zou je hardop denkend voor moeten doen bij deze tekst, zodat leerlingen in staat zijn om te komen tot diep begrip van deze tekst?
- e. Waar kun jij de opdracht(en) die je bekeken hebt verder nog aanvullen? Hoe kun je bijvoorbeeld werken aan *de voorkennis van leerlingen over het onderwerp of de tekstsoort*, welke aanpassingen kun je doen om ervoor te zorgen dat *leerlingen gaan streven naar diep begrip van de inhoud van de tekst* (indien noodzakelijk in het licht van het leesdoel), welke *bronnen zou je kunnen toevoegen* om diep tekstbegrip te stimuleren, welke *vervolgopdrachten ná het lezen* zou je kunnen aanbieden om de

leerlingen te leren hun leesaanpak te evalueren en om leerlingen te leren om te bepalen of het leesdoel behaald is (en waarom wel/niet)?

Leesvragen Handboek didactiek Nederlands

Lees het artikel **Cognitieve processen bij begrijpend lezen – deel 1** van Anne Helder en Paul van den Broek op didactieknederlands.nl (<https://didactieknederlands.nl/handboek/2020/08/begrijpend-lezen-deel-1/>). Onderstaande vragen helpen je om je eigen begrip van de inhoud van het artikel te monitoren.

- In de reeks artikelen beschrijven Anne Helder en Paul van den Broek hoe lezers tot begrip komen. Wat weet je daar al over (voordat je het artikel gaat lezen)? Welke (cognitieve) processen spelen daarbij een rol? Wat moeten lezers kennen en kunnen om een tekst te begrijpen?
- “Leerlingen moeten voorbereid worden op een maatschappij waarin goed kunnen lezen essentieel is. Niet voor niets is het bijbrengen van kennis en vaardigheden om teksten goed te kunnen lezen en begrijpen traditioneel en internationaal een kern van het onderwijscurriculum” (Helder & Van den Broek, 2020).
In hoeverre sluiten de opdrachten bij leesvaardigheid op jouw school aan bij de teksten en leesvaardigheden die leerlingen nodig hebben om mee te komen in de maatschappij?
- In dit artikel wordt specifiek stilgestaan bij het opbouwen van een coherente mentale representatie. Leg na het lezen van het artikel in eigen woorden uit wat een *coherente mentale representatie* is.
- Bij het opbouwen van een coherente mentale representatie speelt achtergrondkennis ook een rol. Welke didactische gevolgen heeft dat voor jouw leeslessen?
- Kijk na het lezen van het artikel eens terug naar jouw antwoorden bij vraag a. (Hoe) kun je nu jouw antwoorden op vraag a uitbreiden of bijstellen?

Lees het artikel **Cognitieve processen bij begrijpend lezen – deel 2** van Anne Helder en Paul van den Broek op didactieknederlands.nl (<https://didactieknederlands.nl/handboek/2020/08/cognitieve-processen-bij-begrijpend-lezen-deel-2/>). Onderstaande vragen helpen je om je eigen begrip van de inhoud van het artikel te monitoren.

In het artikel leggen Helder en Van den Broek uit welke cognitieve processen tot begrip leiden. “Gezamenlijk vormen de automatische en strategische processen belangrijke mechanismen voor het leggen van verbanden tussen delen van de tekst tijdens het lezen” (Helder & Van den Broek, 2020).

- Wat zijn automatische processen en wat zijn strategische processen?
- Hoe hangen die twee processen samen met de wijze waarop een lezer een coherente mentale representatie van de tekst opbouwt?
- Bij het maken van een coherente mentale representatie speelt het leggen van verbanden een belangrijke rol. Welke verbanden moeten leerlingen kunnen leggen om een coherente mentale representatie op te kunnen bouwen?
- Ook schrijven Helder en Van den Broek het volgende: “De mentale representatie die de lezer heeft na het lezen van de tekst is een constructie van de lezer.”
Het begrip zegt het al: een mentale representatie bevindt zich in het hoofd van de leerling. Daarmee is het in eerste instantie onzichtbaar voor jou als docent. Hoe kun je die mentale representatie zichtbaar maken? Ken je daarvoor passende werkvormen, of kun je er één opzoeken?

Lees het artikel **Cognitieve processen bij begrijpend lezen – deel 3** van Anne Helder en Paul van den Broek op didactieknederlands.nl (<https://didactieknederlands.nl/handboek/2020/08/drie-factoren-die-cognitieve-processen-tijdens-begrijpend-lezen-beinvloeden-deel-3/>). Onderstaande vragen helpen je om je eigen begrip van de inhoud van het artikel te monitoren.

In dit artikel beschrijven Helder en Van den Broek drie factoren die cognitieve processen (bij lezen) beïnvloeden, namelijk: 1) de cognitieve capaciteit van de lezer, 2) kenmerken van de tekst en 3) de betrokkenheid van de lezer bij de tekst.

- a. Licht de drie factoren in eigen woorden toe: wat wordt er met elke factor bedoeld?
- b. Ook worden er per factor consequenties voor het onderwijs beschreven. Welke consequenties wil jij graag toepassen in jouw leeslessen? En hoe kun je dat concreet doen?

Het artikel sluit af met de volgende opmerking: “Een goede lezer past zijn of haar standaarden voor coherentie, en daarmee de cognitieve processen, aan het leesdoel aan” (Helder en Van den Broek, 2020).

- a. Bedenk en noteer drie leesdoelen waar een leerling een lage standaard voor coherentie bij zal aanhouden en noteer vervolgens drie leesdoelen die leiden tot een hoge standaard voor coherentie.
- b. Wat hebben de leesdoelen die leiden tot een hoge standaard voor coherentie met elkaar gemeen?
- c. Welke consequenties heeft dit voor jouw leesonderwijs?

Discussie/consequentie

Vind jij dat je als docent leerlingen altijd moet uitdagen om te gaan voor een hoge standaard voor coherentie? Waarom wel/niet? In welke situaties is het wel van belang, en wanneer minder of zelfs niet?

Zijn alle leerlingen volgens jou altijd in staat om een hoge standaard voor coherentie te behalen? Waarom wel/niet?

Wat vind je van de wijze waarop in jouw huidige onderwijspraktijk leesvaardigheidsonderwijs wordt aangeboden, met het oog op wat je nu weet over cognitieve processen die een rol spelen bij lezen en tekstbegrip?

Welk(e) inzicht(en) neem je mee als je gaat (her)ontwerpen? Wat is je eerste stap?

Suggestie voor een werkvorm

De kniptekst

Dankzij deze werkvorm leren leerlingen het belang van verbanden leggen om een tekst te begrijpen. Je kunt deze werkvorm in allerlei varianten uitvoeren. Hieronder vind je de basisversie.

Vorbereiding:

- Zoek en selecteer één aansprekende, rijke tekst.
- Knip de tekst in stukjes. Je kunt ervoor kiezen om elke alinea los te knippen, maar er zijn allerlei varianten denkbaar. In deze omschrijving knippen we elke alinea los (en de titel ook).
- Leerlingen werken bij deze werkvorm samen, minimaal in duo's. Elk groepje krijgt een opgeknipte tekst.

Instructie aan leerlingen:

WAT: Op tafel ligt een tekst, helemaal aan stukken geknipt. Zet de tekst samen weer in elkaar.

HOE: In een groepje.

Overleg met elkaar: welke alinea hoort waar?

En waarom denk jij dat die alinea op die plek moet in de tekst?

Hoe weet je welke alinea waar moet?

HULP: Je doet dit in een groepje en jullie helpen elkaar.

De docent loopt rond. Je kunt me altijd om hulp vragen.

TIJD: 15 minuten

UITKOMST: Een tekst waarbij alle alinea's logisch op elkaar aansluiten.

KLAAR? Steek jullie hand op.

Ik kom dan langs en hoor graag hoe jullie de alinea's op volgorde hebben gelegd.

Nabespreking:

Waar leerlingen vooral zullen willen weten of hun antwoord goed is, is het in de nabespreking veel belangrijker om de nadruk te leggen op hoe leerlingen tot hun antwoord(en) zijn gekomen. Welk stukje van de tekst konden ze direct op een plek leggen? En welke kennis hebben ze ingezet om te bepalen waar welk stukje moest? Wat hebben ze gelezen om te bepalen waar welke alinea moest? Hoe hebben ze zelf gecontroleerd of hun oplossing goed is (i.e. de gehele tekst lezen). En, de hamvraag: waar hebben ze verbanden tussen moeten leggen om te bepalen waar welke alinea past?